

درس پنجم: بیداد ظلمان / شعر خوانی: همای رحمت

طالع: سرنوشت، بخت

خللان: خواری، پستی، مذلت

مخدول	
حقارت	
مصدر است؛ خوار و بیست و ذلیل	

دولت آشیان: دولت سرا، آشیانه خوشبختی

مفتخر: سربلند، صاحب افتخار

هما: پرندهای از راسته شکاریان، دارای جثه‌ای نسبتاً درشت. در زبان پهلوی به معنی «فرخنده» است و به همین دلیل نماد «سعادت» به شمار می‌آید.

آیت: نشانه

ماسوا: مخفف ماسوی‌الله؛ آنچه غیر از خداست، همه مخلوقات

محنّت: اندوه، غم

رحمت: مهربانی، بخشش

علم کردن: مشهور کردن، سرشناس کردن

در بیت ۱، جهان و زمان ..... هستند و شما نیز بگذرد ..... | ردیف این شعر سهپ می‌شود همگی ایات در مفهوم کلی ..... مشترک باشد. |
 بیت ۲) ..... و ..... ، چغد شوم و ویرانگری است که به ما پسند نمی‌کند، شما را نیز خانه خراب خواهد کرد.
 ۲) همه گیر است. ۳) سراغ شما نیز خواهد آمد بیت ۴) عدل و دادگران فانی هستند چه پرسد به ستم و ظالمان
 بیت ۷) انسان‌های زیادی مرده‌اند و لاجرم زندگی شما نیز به پایان خواهد رسید.
 بیت ۹) در برابر ظلم شما سپری از صبر و تحمل می‌سازیم تا ..... شما هم به پایان پرسد.

درس پنجم

بیداد ظالمان

به سراغ شما هم خواهد آمد

۱ هم مرگ، بر جهان ^{مجاز از زندگی و هستی} شما نیز بگذرد) هم رونق زمان ^{رواج و گرمی بازار} شما نیز بگذرد
 ۲) (دین بوم ^{مخست} از پی آن تا کند خراب بر دولت ^{آشیا} شما نیز بگذرد) (بر حلق و بر دهان ^س شما نیز بگذرد) [قف.....]
 ۳) (اسم به معنی عدل) چون داد ^{عادلان} بر ^{جهان} در، بقا ^{نماید} نکند بیداد ^{ظالمان} شما نیز بگذرد) [قف.....]
 ۴) (استعاره از مرگ) در مملکت چو غرش ^{شیران} گذشت و رفت این عو ^{سگان} شما نیز بگذرد ^{استعاره}
 ۵) (استعاره از مرگ) بادی که در زمانه ^{بسی} شمع ^{حاکم} بگشت هم (بر چراغان ^{شما} نیز بگذرد)
 ۶) (استعاره از دنیا) زین کاروان ^{سرای}، بسی کاروان ^{گذشت} ناچار، کاروان ^{آرایه} شما نیز بگذرد
 ۷) (افتخار کننده) ای ^{مفتخر} به طلع ^{مسعود} نویستن تا ^{پاور گذشتگان} تاثیر ^{اختران} شما نیز بگذرد) [قف.....]
 ۸) (بر تیره ^{جوتان} ز ^{تمت}ل پسر کنیم) خوشبختی ^{شما} نیز به پایان می‌رسد
 ۹) ای تو ^{رمد} سپرده ^{استعاره} به چوپان ^{گرگ} طبع تا ^{سختی} کمان ^{شما} نیز بگذرد
 ۱۰) این گرگی ^{شان} شما نیز بگذرد ^{ستم پیشگی حاکم}

سیف فرغانی

بیت ۵) وقتی در این سرزمین خروش ..... باقی نمانده است پس فریادهای پست ..... شما هم نخواهد ماند.
 بیت ۶) مرگی که سراغ انسان‌های ارزشمند و ..... رفته است قطعاً شامل شما ..... فرومایه نیز خواهد شد.
 بیت ۸) ای که به ..... خود می‌تازی، روزهای خوشت به پایان خواهد رسید.
 ۱۰) ای که مردم را به دست ..... سپرده‌ای، این ظلم و وحشی‌گری نیز به پایان می‌رسد.

کارگاه متن پژوهی

قلمرو زبانی

۱ در شعری که خواندید، پنج واژه مهمّ املائی بیابید و بنویسید.

۲ تفاوت معنایی فعل «کُشت» را در ابیات زیر توضیح دهید. از ..... →

..... ← .....
 ■ گفتم که نوش لعلت ما را به آرزو کشت (قتل) گفتا تو بندگی کن کاو بنده پرور آید

■ بادی که در زمانه بسی شمع‌ها بکشت هم بر چراغدان شما نیز بگذرد

۳ برای هر واژه مشخص شده، یک مترادف از متن درس بیابید.

..... ← .....
 ■ بر در بخت بد فرود آید هر که گیرد عنان مرکبش، از ناصر خسرو

..... انسان = ... او ■ همت بلند دار که نزد خدا و خلق باشد به قدر همت تو اعتبار تو ابن یمین

قلمرو ادبی

۱ قافیه و ردیف را در بیت نخست این سروده مشخص کنید.

۲ در بیت زیر، کنایه‌ها را بیابید و مفهوم آنها را بنویسید.

بر تیر جورتان ز تحمل سپر کنیم تا سختی کمان شما نیز بگذرد

۳ به بیت زیر توجه کنید:

لژوم مبارزه ..... با ستمگری
 برکن زبن این بنا که باید از ریشه بنای ظلم برگند محمدتقی بهار

در مصراع اول، مقصود شاعر از «بنا»، مفهوم «ظلم» است؛ یعنی شاعر، «ظلم» را به «بنا» تشبیه کرده است؛ سپس به سبب شباهت آن دو به هم مشبّه (ظلم) را حذف کرده و فقط مشبّه به (بنا) را ذکر کرده است تا شباهت را تا مرحله یکی شدن نشان دهد؛ به این تصویر خیال انگیز، «استعاره» می گویند.

۱۷ - (سنجش ۱۴۰۳ - غره: ۵/۰)

هسته و وابسته را در اولین گروه متممی بیت زیر، بیابید و بنویسید.
«در بر من، ره چو به پایان برد از خجلی سر به گریبان برد»

در استعاره، یک طرف تشبیه (مشبه یا مشبه به) ذکر نمی شود.
مثال برای حذف «مشبه به»: خورشید شکفت.
«خورشید» به «گل» تشبیه شده است و «شکفتن» از ویژگی های گل است که به خورشید نسبت داده شده است.
■ در بیت پنجم، استعاره ها را مشخص کنید و مفهوم هر یک را بنویسید.

قلمرو فکری

۱ با توجه به توضیح زیر، معنی و مفهوم بیت اول درس را به نثر روان بنویسید.
سیف الدین محمد فرغانی، در سده هفتم هجری، هنگامی که شهرهای بزرگ و آباد ایران، در آتش بیداد مغولان می سوخت، این شعر را سرود. سیف در این سروده، از رفتار ظالمانه فرمانروایان و تاخت و تاز سپاه مغول، با بیان کوبنده ای انتقاد می کند.

۲ در بیت زیر، مقصود شاعر از «رمه»، «چوپان گرگ طبع» و «گرگی شبان» چیست؟
ای تورمه سپرده به چوپان گرگ طبع این گرگی شبان شما نیز بگذرد

۳ از متن درس، برای حدیث و آیه زیر، نمونه بیتی مرتبط بیابید و بنویسید.
x .....
الدَّهْرُ يَوْمَانِ يَوْمٌ لَكَ وَ يَوْمٌ عَلَيْكَ. امام علی (ع)
y .....
كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ. سوره آل عمران، آیه ۱۸۵

۴ سروده زیر، یادآور کدام بیت درس است؟
ما بارگه دادیم، این رفت ستم بر ما .....
معل اجراى عدالتيم
.....
*
بر قصر ستمکاران، گویی چه رسد خذلان خاقانی
(از زبان ..... کاخ عظیم ساسانیان)

..... ۵

۱۸ - (نهایی ۱۴۰۳ - غره: ۲۵/۰)

کدام یک از واژگان زیر، اهمیت املائی کمتری دارد؟
الف) رحمت ب) آیت ج) دین د) سودا

۱۹ - (سنجش ۱۴۰۳ - غره: ۵/۲۵)

برای واژه «بخت» در بیت زیر، یک برابر معنایی بیابید و بنویسید.

«ای مفتخر به طالع مسعود خویشتن / تأثیر اختران شما نیز بگذرد»

شعرخوانی   همای رحمت

ک: سعادت را به مغلوقات عرضه کردی

۱ علی‌ای همای رحمت، تو چه آیتی خدا را! که به ماسوا فکندی همه سایه‌ها را

..... علی .....
 دل اگر خداشناسی همه در رخِ علی بین   مچازا وجود
 به علی شاتخم من، به خدا قسم، خدا را

..... علی .....
 برو ای گدای مسکین در خانه علی زن   طلب کمک
 که نگین پادشاهی دهد از کرم گدا را

..... علی .....
 به جز از علی که گوید به پسر که قاتل من تلمیح چو اسیر توست اکنون به اسیر کن مدارا؟
 نقش
 ردیف و قافیه در یک واژه

۵ به جز از علی که آرد پسری ابوالجایب تلمیح که علم کند به عالم شهدای کربلا را؟
 مچازا حادثه کربلا   امام حسین

۲۰ - (سنجش ۱۴۰۳ - غره: ۵/۵)

از فعل پایانی هریک از عبارتهای زیر، با حفظ شخص، مضارع اخباری بسازید و بنویسید.

الف) از آموختن، ننگ مدار تا از ننگ رسته باشی.

ب) تا توانی از نیکی کردن میاسا.

۲۱ - (سنجش ۱۴۰۳ - غره: ۵/۰)

معنی و مفهوم بیت زیر را به نثر روان بنویسید.
 بر تیر جورنان ز تحمل سپر کنیم / تا سختی کمان شما نیز بگذرد

□ واژه □ قدیمی □ مرتب‌سازی □ آرایه ( )

چو به دوست عهد بندد ز میان پاک بازان .....
 چو علی که می‌تواند که به سر برد وفا را؟ ..... و پایبندی

نه خدا توانمش خواند نه بشر توانمش گفت .....
 متحترم چه نامم شه ملک تلمیح لافتی را؟ ..... ناتوانی در ..... علی

چه زخم چو نای هر دم، ز نای شوق او دم؟ .....
 که لسان عیب خوش تر، بنوازد این نوا را ..... حکایت

..... «همه شب در این امیدم که نیم صبحگاهی .....
 به پیام آشنایی بنوازد آشنا را» ..... عاشقانه

۱۰ از نای مرغ یا حق بشو که در دل شب .....
 غم دل به دوست گفتن چه خوش است شهربارا ..... ردیف و قافیه در یک واژه

اهمیت و تأثیر ..... و ..... شبانگهی
 سید محمد حسین بهجت تبریزی (شهربار)

درک و دریافت

- ۱ برای خوانش مناسب و تأثیر گذار این سروده به چه نکاتی باید توجه داشت؟
- ۲ در این سروده به کدام ویژگی‌های شخصیت والای حضرت علی علیه السلام اشاره شده است؟

۲۲- (سنجش ۱۴۰۳-عمره ۱۰۵)

هریک از ابیات و عبارات زیر را به نثر روان معنی کنید.
الف) چون داد عادلان به جهان در بقا نکرد / بیدادِ ظالمان شما نیز بگذرد

ادبیات

۳

درس ششم: مهر و وفا
کارگاه متن پژوهی
گنج حکمت: حقه راز
درس هفتم: جمال و کمال
کارگاه متن پژوهی
شعرخوانی: بوی گل و ریحان‌ها

۲۳- (سنجش ۱۴۰۳-عمره ۵/۰)

ث) مرگت چنان زندگی را به سُخره گرفت / و آن را بی قدر کرد / که مردنی چنان غبطه بزرگ زندگانی شد